

ПСИХОЛОГ
СУБЭТЭ ②

Мааракчаан
ыччамтара 3-4

Төрөөбүт
соруугул 5-6

САНА ОЛОХ

2020 сыл
Сэтинньи
24 күнэ
оптуорунньук
№ 88
(11743)

Чурапчы улуунун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫҤ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • @sanaoloh

— УЛУУСКА — БУ КҮННЭРГЭ —

“ИДЭҤЭ-2020” ДЬААРБАНКАҤА

Чурапчы улуунугар үгэскэ кубулуйбут тыа хаһаайыстыбатын дьаарбанкаата сэтинньи 20 күнүгэр Чурапчы нэһилиэгин киинигэр, Ленин аатынан болуоссакка ытылынна. Улуус олохтоохторо дьылы кыстыыр аһы-уөлү үөрэ-көтө атыыластылар.

“Теһе да быйылгы дьыл уустуктардаабын иһин, биһиги күтэх хаһаайыстыбаларбыт биһир да күн тохтоон хаалбакка, сүөһүнү-сылгыны энчирэппэт, дьылы этэнгэ туоруур туһугар күүстэххэ үлэбэ сылдьаллар”, — дьин бэйэтин этиитигэр улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров бэлиттэтэ.

ДьаарбанкаҤа Чурапчы улуунун быйаннаах алаастарыгар мэччийэн улааппыт сыалаах эмис эт эгэлгэтэ, үрүн ас, сир аһын арааһа, сибизһэй, көмүс хатырыктаах собо талбыта атыыга табыстылар.

Улахан тэрээһин үөрүүлэх чааһыгар улуус баһылыгын 1-кы солбуйааччы Алексей Ноговицын, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, улуустаабы тыа хаһаайыстыбатын салалтатын начаалынньыга Александр Сивцев 36 эрдэ тыллара эттилер уонна тыа хаһаайыстыбатын бастың туруу үлэһиттэрин, улуус иһинэн ытыллыбыт от күрбүн кыайыылаахтарын 36 эрдэлэстилэр. От күрбүр 1 миэстэни — Кытаанах нэһилиэгэ, баһылык Егор Потапов, 2 миэстэни — Хатылы нэһилиэгэ, баһылык Ульяна Атласова, үһүс миэстэни — Болтоно нэһилиэгэ, баһылык Вараара Макарова ыланнар анал сэртификэттэринэн наҕараадаланылар.

Онтон күнэ 19 чаастан тыа хаһаайыстыбатын күнүн бэлитири үөрүүлэх дьаһал, итини таһынан 20 чааска “Дьһун бэлэх” сүүйүлэх сонньуу Инстаграм старницатыгар онлайн-эрсимминэн ытылынна.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Начинается II этап проекта по поддержке семейной экономики

улуус смогут получить грант на занятие новыми отраслями сельскохозяйственного производства — пчеловодство, кролиководство, козоводство, разведение уток, гусей, перепелов и т.д. Для этого потребуется не менее 10% собственных средств от суммы планируемых расходов.

Еще одно направление поддержки — овощеводов и цветоводов. Для них будут организованы мастер-классы по выращиванию рассады, дистанционные тематические викторины для огородников, советы специалистов через социальные сети, откроют инстаграм-страницу огородника Чурапчинского улуса. Далее будет организована база данных для организации продажи рассады цветов и овощей, поставки районированных семян овощных культур, высококачественных семян цветов классических сортов, посадочных материалов и выставка-ярмарка “Сибэһи бьрааһынньыга” в селе Чурапча в мае месяце следующего года.

Для поддержки пожилых людей в возрасте от 80 лет и старше в условиях пандемии в срок до 31 декабря 2020 года будут переданы 230 бесплатных наборов за счет средств районного бюджета. В каждый набор включают продукты первой необходимости: крупы, макаронные изделия, мука, подсолнечное масло, чай, сахар, молоко, печенье. Доставкой займутся волонтеры.

Для обеспечения занятости населения в зимний период в условиях пандемии женщины по наследству будут привлечены на пошив изолотна Урасы по единому канону, который устакановят в местности Мааһаһы, а мужчины по наследству примут участие в изготовлении макета военной техники для празднования 76-й годовщины Победы в Великой Отечественной войне. Кроме того, в Чурапчинском улусе начинается реализация проекта “Тропа здоровья”, организация благотворительных акций “Байанай бэлэһэ-2021”, проведение ежегодного конкурса традиционного вида последней ловли рыбы “Куйуур - 2021”.

На базе IT-центра открывается Цифровая школа развития. Благодаря этой образовательной программе населению окажут помощь в освоении информационных технологий.

Все это позволит оказать реальную помощь и поддержку семьям Чурапчинского улуса в период ограничительных мер. Отметим, что глава Якутии Айсен Николаев поддержал первый этап программы и дал поручение с возможностью распространения опыта в другие муниципальные образования республики.

В Якутии отметят 90-летие со дня образования Чурапчинского улуса

В начале декабря 2020 года пройдут торжественные онлайн мероприятия, посвященные 90-летию со дня образования Чурапчинского улуса. Данное решение принято на заседании Совета местного самоуправления муниципального образования, на котором рассмотрен ряд текущих событий.

Члены Совета отметили, что пандемия внесла коррективы в проведении юбилейных мероприятий. Несмотря на это, согласно принятой программе с участием муниципальных образований наслегов, 2 и 3 декабря состоится ряд мероприятий, а кульминацией праздника станет онлайн-торжество 5 декабря. Всех якутян ждет интересная и насыщенная программа.

На Совете также обсужден вопрос о ходе реализации Года сельского хозяйства в улусе. В рамках Года 20 ноября состоится День сельского хозяйства.

Пресс-центр МО «Чурапчинский улус».

Пресс-центр МО «Чурапчинский улус».

Тулра ФУЯИПТОВА
чарак сапаттарын дөтлөвлиянигэ

Маарыкчаан ыччаттара

Ыччакка аналлаах сыһыарыы

БИҢИГИ КИЭН ТУТТАР УСТУДЬУОММУТ

Я помню мы были друзьями
И не успев оглянуться, стали врагами.
Зачем враждовать, давай дружить
Что было, можно и забыть
Хочу тебя в свой мир пустить,
Делиться радостью и грустить.
Для этого и дружба создана
Ведь не зря с тобой судьба свела.

Мир перевернулся в моих глазах,
Когда от тебя ушла в слезах.
Не пойму тебя, твой принцип и ход –
К чему ты так, скажи подвох?
К чему спешить и вставить вывод?
Убегать от любви, скажу – не выход.
Чтоб мы забыли то что было?
Или хочешь счастья без меня?
И кто сказал, что любовь слепа,
Что не видит недостатков
Держащих рук слегка.
Не вижу чтоб меня держали,
Отпустили, а доверие излили,
Но все же, осталась у меня она.
Но только я держу её одна.

Хас биірдии киһи бэйэтин кэнниттэн суол-иис хааллараары, бу орто дойдуга күн сириҥ көрөр. Сорох дьон тугу эрэ саҥаны айа-тута, олобу ураты харабынан көрөн кэрэни кэрэхсиир дьобурдара ордук арыллар. Эдэр ыччат билиигэ-көрүүгэ талаһара, үтүөбэ, кэрэбэ дьулуһара хайбаллаах уонна махталлаах суол. Чурапчытаабы колледж киэн туттар устудьуоннара – норуот инники кэскилэ, сырдыкка эрэлэ.

Биһиги биір бастыҥ үөрэнээччилэр, 3-с куурус устудьуона – Мичийэ Семенова. Кини үөһээ Бүлүү оройуонун киинигэр Семеновтар дьыа кэргэнгэ бастаахы оҕоно күн сириҥ көрбүтэ. Олох барыта уурбут-туппут курдук этэнгэ буолбат. Кыһалба кыһарыйан, Мичийэ оҕо дьыагын иитиллэн, үһүһүллэн улааппыта. Үөһээ Бүлүүтээбэ Ю.Н. Прокопьев аатынан 3-с нүөмүрдээх оскуоланы үчүгэйдик үөрэнэн бүтэрбитэ.

2018 сыллаахха Чурапчытаабы колледжха «Мастер общественных работ» диэн идэбэ

туттарсан, ситиһиилээхтик үөрэнэн, быйылгы үөрэх дьылыгар выпускник үрдүк аатын сүгэр. Мичийэ бэйэтэ ис-иһиттэн сырдыкка, үтүөбэ дьулуһар санаатынан, кэрэни кэрэхсиир, айар-тутар дьобурунан киһини үөрдэр, дьон-сэргэ болҕомтотун тардар.

Талааннаах киһи – эргиччи талааннаах!

Мичийэ тыл кэрэтин, сүмэтин, эриэкээһин дириҥ ис хоһоонун арыһар хомоҕой хоһооннору суруйар. Нууччалыы, сахалыы, икки тылынан дьүөрэлээн суруйарга холонор. 10-тан тахса хоһоон ааптара. Айымньыларынан араас күрэхтэргэ кыттыыны ылар. Маны таһынан ырыа ыллыырын уонна араас муусукаалынай инструменнарга – хомуска, фортепьяноҕа, саксофонна ооньнуурун сөбүлүүр. Бу сатабыллары барытын оскуолатаабы кэмигэр муусука оскуолатыгар үөрэппит. Кыра эрдэбиттэн уруһуйдуур дьобурун ыһыктан кэбиспэккэ, бүгүҥнэ диэри Бүтүн Арасыйытатаабы уруһуй күрэхтэригэр тийэ кытар, бочуоттаах миэстэлэргэ тиксэр.

Илгэн кэмигэр илиинэн оноһуктары – оҕуруонан араас кизгэллэри, бэргэлэ, үтүлүк баайарын, кыра ооньнуурдары онорорун, иистэнэрин туохтааҕар да ордорор. Киһи күннээбэ олоҕор-дьаһаҕар туттар малыттан-салыттан ураты ис хоһоонноох айымньыны онорон таһаарарын астынар.

Биһиги Мичийэбит туохха барытыгар бастынын кыһамньылаах үөрэбэ эмиз туоһулуур. Быйылгы үөрэх дьылын ситиһиилээхтик түмүктөө уонна кыһыл диплом илиитигэр тутуо диэн бигэ эрэллээхпит. Үөрэх чааһыгар быйыл орто үөрэхтээһин эйгэтигэр үөрэнэр устудьуоннар икки ардыларыгар ыһыттар «Бастыҥ устудьуон-2020» диэн Арасыйытатаабы национальнай бириэмийэ регионнаабы түһүмэбин III-с иистипэннээх дипломана үрдүк ааты сүктүтэ.

«Олоххо иннинг диэки баран ис, кэннигэр эргиллэн көрүмэ!» диэн биір бигэ санаалаах Мичийэ олоҕор саҥаттан-саҥа арыһылары онорор, саҥаны айар-тутар.

Светлана Ивановна ТОЛСТОУХОВА,
педагог-организатор.

Үтүө күнүнэн, Татьяна! дьиз кэргэниг туһунан баһаалыста билиһиннэр эрэ.

- Кэргэним Васа эмиз Чурапчыттан төрүттээх, ОДКХ учаастагы маастарынан үлэлиир. Сүрэхпитин холбоон, ыал буолбуттун 9 сыл буолла. Күннэ көрдөрбүт үс кырачаан оболоохтут. Сандаара, Эрсан «Мичил» уһууаанна сылдыаллар. Күннэй быйыл уһууаанна сана кириэхтээх. Бэйэм 2015 сыллаахха Дьокуускайдаагы култуура үнүстүүтүн бүтэрбитим. Идэбинэн тэрийэр менеджербин, ол эбэтэр култуураба сыйаннаах араас тэрээһиннэри тэрийэбин. Оболонон тэрилтэбэ уһунук үлэлээбэтэбим.

- Хаһаангыттан сиздэрэй ойуулаах, быһыылаах кизгэллэри айан-тутан онорор буолбукунуй?

- Устудьуоннуур эрдэхпитинэ, бастагы обобут күн сириг көрбүтэ. Онон дохуот киллэринэр туһунан толкуйдуур этибит. Ол курдук, 2014 сыллаахха биир сыл анал ааттаах бөбөхтөрү, оҕуруулаах ободоктары онорор сылдыһыбым. 2015 сыллаахха үөрэхпин бүтэрэн баран, кэргэмминэн Чурапчыга олохсуйбуттук. Бу кэмнэ туһунан эрэ дьарыктаммыт киһи дьин араас дьарыктары боруобалаан көрбүтүм: туортан саҥалаан, оболор оронноругар бортиктары, сахалыы суумкалары, бэйи оҕоһуктары сакааска онорон атылыгы сылдыһыбым. Онтон 2018 сыллаахха бөбөхтөрү оноруунан умсугуйан туран дьарыктанан барбытым. Аан бастаан эмиз анал ааттаах бөбөхтөрү онорорум. Сыйа ытарбалары, фоамирантан кырачаан кыргыттарга илин кэбиһэри, сардаана, нургуһун сибэкилээх бастыгалары, илин кэбиһэрдэри, бөбөхтөрү онорор буолбутум. Билигин мань таһынан брошь, ободок, хоруона, колъе, сыбайбальыр кыргыттарга нобуор арааһын оноробун. Сүрүннээн натуральнай таастартан бөбөх оноруутунан дьарыктанарым. Маньк дьарыктаммытым икки анаар сыл буолла. Билигин «Инстаграм» сыйаары нөҕү атылыгыбын, оҕоһуктарым хаартыскаларын барытын онно угабын. Онуоха мэлдьи ылар, сакаастыыр килийизиннэрдээхпин.

- Матыйаалларгы хантан ылабын?

- Туһанар матыйаалларым барыта Дьокуускай куоракка атыланаллар. Арай бөбөх онорорбор натуральнай таастарбын Москвадан сакаастыбын. Ытарбалары онорорбор соробор кууһунан чэгички сыанаба эмиз Москвадан сакаастыбын.

- Ытарбаларгы онороргор идизэй уонна изийн хантан кириэрий?

- Интэринизэк, чуолпаан «Инстаграм» сыйаарыга айар-тутар дьон араас үлэлэрин көрөбүн. Онтон санаалар

**Чурапчы
нэһилиэгиттэн
төрүттээх, эдэр
ийэ Татьяна
Слюгрова кэрэ
анаардарга
аналлаах энин
араас быһыылаах,
кыраһыабай
көстүүлээх
киргэллэри онорор.
Оҕоһуктарын
ойууларын
@handmade_kup
инстаграм
сирэйигэр таһааран
дьонно-сэргэбэ
атылыгыбыр.
Кини бүгүнгү
«Маарыкчаан
Ыччаттарыгар»
Ыалдьыттыбыр.**

Кэрэ эйгэлээх Татьяна Слюгрова

сабылланнар, айабын-тутабын.

- Үксүгэр араас өгнөөх уонна тустуһунан натуральнай таастары тинэн бөбөхтөргүн онорор эбикиин...

- Хас биридди бөбөх туспа суолталаах. Сакаасчыттан аан бастаан бөбөхтөн тугу куутарин, туохха көмөлөһүүн баҕарарын ыйытабын. Мантан сизтэрэн, таастарын талан онорон бизрэбин. Билыр-билыргыттан натуральнай таас туох эрэ маҕическай хаачыстыбалаах диһилэр. Холобур, нефрит таас киһи доруобуйатын бөбөгөтүүгэ көмөлөһөр. Ол курдук, доруобуйаба аналаах бөбөх онорторор буоллахтарына, хайаан да нефрит угабын. Давлениелаах буоллахтарына, солнечнай тааһы угабын. Мань таһынан төрөөбүт чыһыланан эмиз оноруохтун сөп. Хас биридди хоруонка тус-туһунан эмиз суолталаах – харчыны, ситиһини, тапталы тардар да буолуохтарын сөп. Онон хас биридди киһини кытта

үчүгэйдик быһаарсан, араас таастары талабыт. Холобур, кинизэх талан бизрбит таастарбын дьүһүнүн сөбүлээбэтэбинэ, атынга уларытан бизрэбин, сөпсөстөгүнэ, бизрдэ оноробун. Ол иһин талыыга өр собуу бириэмэ барар.

- Ханьк оҕоһуктаргы сөбүлээн атыылаһалларый?

- Ордук бөбөхтөрү, ытарбалары уонна сезонунан фоамиранынан оҕоһуктары атыылаһаллар. Олунньу, кулун тутар ыйдарга «Бриллиантовые нотки» курдук араас куонкурустар саҥаланар буоланнар, сакаас күүскэ кириэччи. Сайын ыһах бүтүөр дьизри ый инниттэн сакаас толору буолааччы. Ытарбалары оҕуоланы бүтүрэр, сыбайбальыр кыргыттар үгүстүк ылааллар. Мань тэнэ Саҥа дьыл бырааһынныгар бэлэхэ анаан уонна кэрэ анаардар уобарастарын ситэрэн атыылаһааччылар.

- Бу илин үлэтинэн эрэ мунурдаммака, өссө танас атылыгы интэринизт-маҕаһыын үлэлэтэбин.

- Танас маҕаһыынын саҥа дьыл иннинэ үлэлэтэри гыммытым, биһир ый толору сакаастаах олоробун. Онтукаларын бүтэриэхпин наада. Ол иһин танас маҕаһыынын тохторум буолуо.

- Мань таһынан кэрэ анаардарга маастар-кылаас ыһтар эбикиин.

- Дьарыктанан баҕарар эдэр ийэлэргэ ытарбалы, колъены онорорго маастар-кылаастары ыһтааччыбын. Билигин бу пандемиянан сибээстээн, араас сүбэлэри, ньымалары видеога устан ыһтабын. Дьизэ олорор, кыра оболоох эдэр хаһаайкалар сибээскэ тахсаллар. Фоамиранынан оҕоһуктарга элбэх этии кириэччи.

Эдэр ийэлэр толлубакка дьарыктаналларыгар сүбэлибин. Киһи ис сүрэгиттэн сөбүлээн онорор буоллабына, барыта табыллар. Мин ытарбаларын, бөбөхтөрбүн сөбүлээн, астынан оноробун, ол иһин табыллар дии саныыбын. Үгүс киһи үс кыра обобуттан ураты дьиз үлэтигэр быыс булан хайдах барытын ситиһэбин дьин ыйытааччы. Киһи баҕалаах буоллабына, син биһир быыс булар. Күнүтүн дьиз кэргэммэр, дьиз ис үлэтигэр болсомтобун уурабын. Ол иһин кизһэтин сылаас чэйбин остуолбар уурунан, холкутук олорон үлэлибин. Ыскаллаах сакаас баар буоллабына, сарсыардаанна дьизри опоруохтун сөп. Киһи онорор олорон ылларан, биризмэтэ аастытын өйдөөбөхкө да хаалар.

Уопсайынан, интэринизэк араас «Ютуб» курдук сыйаарылар, социальнай ситимнэр, туһалаах саватар баар буолан, киһи дьизэ да олорон, эбиитин, туох да харчыта суох сайдар, туох эрэ

сананы көрөр-билэр, үөрэнэр кыахтаах. Баҕа эрэ наада. Куруук дьизбэр тугу эмэ үлэли сылдыан, эбэтэр илээн кэмизер киһини көбүлүүр, ис кыабы сайыннарар аудиокнигэлэри истэбин. Харчыттан иннэн, баҕа санааларын олохто киллэрбэт дьон эмиз бааллар. Дьинэр, киһи үлэлээн-хамсаан ханьк баҕарар кыһалбаттан тахсын сөп. Холобур бөбөхтөрү онорон саҥалыырбар 3000 солк. туттубутум. Ханьк баҕарар дьиз кэргэн кыра сууманы булар кыахтаах. Онон устудьуоннуу сылдыан бөбөхтөрбүн 250-нуу солкуобайга атылыгыр этим. Онтон мөһөбүм матыйаалым сыаната буолар. Онтон хаалбыт 150 солк. туһааннаах аадырыска тизрдэн бизригэ, автобуһунан айанныырга уонна дохуотум булар этэ.

- Илиинэн оҕоһуктар маҕаһыын сыанатынааһар ыарахан буолуохтаахтар дьин куруук этэплэр. Мань эн туох дии саныыгы?

- Оруннаах этии. Хотуобайдааһар илиинэн оҕоһук атын буоллабы дии. Айбыт ытарбаларым үүт-үмү буолбатахтар, дьүһүннэрэ, уруһуйдара ойуулар, быһыылар, кэмэйдэрэ атын-атыттар. Хас биридди оҕоһугу ик дууһабын ууран, кыһаллан оноробун, онон хайдах да сыаната ыарахан буолуохтаах дии саныыбын. Дьон илин үлэтин ордорор, сыаналыыр. Ол эрэри сорохтор өйдөөбөттөр: «Тоҕо наһаа ыараханы? Маҕаһыынна чэпчэки» диэчилэр баар буолааччылар.

- Инникитин идэбинэн үлэлиир былааннааххын дуо? Эбэтэр бу сөбүлүүр дьарыккынан бизнес эйгэтигэр барар санаалааххын дуо?

- Идэбинэн үлэлиир былааным суох. Бу пандемия кэнниттэн педагогическай колледжга дуу, үнүстүүккэ дуу, кэтэхтэн да буоллар, үөрэнэр былааннаахпын. Началынай кылаас учуутала идэтигэр үөрэнэтихпин баҕарабын. Ол да буоллар, кэрэни айаахпын-тугуохпун баҕарабын, бөбөх оноруутугар өссө да сайдыам. Баҕар кэлин натуральнай таастары, илин оҕоһуктары, натуральнай таастан дьиз сувенирдарын атылыгыр маҕаһыын арыһаахпын баҕарабын.

- Эйизэхэ «кэрэ» дьин тылга туох өйдөбүл кириэрий?

- Сырдык, ыраас, нарын дьин тыллар кириэлэр.

-Татьяна, истин кэпсээниг иһин махтанабыт уонна эйизэхэ айымныылаах үлэбэр үрдүк ситиһилэри, доруобуйаны баҕарабыт. Кэрэ оҕоһуктарыг дьонус-сэргэни үөрдэ, олохторун кизгэтэ, тусара турдуннар.

Сыйаарыыны бэлэмнээтэ Марфа ПЕТРОВА.

Төрөөбүт соругум

Билии төрдүн барытын биэрбит сирим баар -- Чурапчы!

Чурапчы улуунун үөрэх салалтатын «Сана олох» хаһыакка анал сыһыарыыта

Начаалынньык эбэрдэтэ

Убаастабыллаах улуус уһууааннарын салайааччылара, бары үлэһиттэрэ, бэтэрээннэрбит!

Эһигини Саха сиригэр оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин тэриллэбитэ 100 сылынан үөрэх салалтатын аатыттан итиирик-истинник эбэрдэлиибит!

Улууспут уһууааннара олох сайдыытын кытта тэҥнэ хаамсан, өрөспүүбүлүкэҕэ инники күөҥнэ сылдьалларынан кизин туттабыт. Бу үлэни илээбик-сабалабыт үөрэх салалтатыгар өр сылларга оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин отделын салайбыт Мария Иванова Чичигинароваҕа, Маргарита Прокопьевна Оконешиковаҕа, методистар Екатерина Иннокентьевна Егороваҕа, Галина Николаевна Дьячковаҕа, Антонина Семеновна Капрыноваҕа дириҥ махталбытын тизэрдэбит!

Барҕа махтал тыллартын аныыбыт уһууааннар бүгүҥҥү ситиһилэрин түстэспит оҕо итиириктер олохторун анаабыт бары бэтэрээннэрбитигэр, бары билиилэрин, сабабылларын ууран, сүрэхтэрин сылааһын бизээн үлэли сылдьар бары уһууаан үлэһиттэригэр! Баҕарабыт үтүө доруобуйаны, бигэ туругу, айымньылаах олоху, ситиһилэри уонна дьолу-соргуну!

Юрий Павлович ПОСЕЛЬСКИЙ

Чурапчы улуунун үөрэх салалтатын начаалынньыга.

Саха сиригэр оскуола иннинээҕи үөрэхтээһин тэриллэбитэ 100 сылынан!

Современное состояние дошкольного образования Чурапчинского улуса

Перед современным дошкольным образованием стоят задачи обеспечения доступности дошкольного образования, повышения его качества, создания условий для полноценного физического и психического развития детей, развития инклюзивного образования, организации психолого-педагогической поддержки семьи, повышение их компетентности в вопросах воспитания и обучения. Мы должны решить данные задачи, чтобы обеспечивать конституционное право каждого гражданина России на общедоступное и бесплатное дошкольное образование.

В 2020 году в улусе функционируют 23 дошкольных образовательных учреждения, 6 начальных школ-садов, два общеобразовательных учреждения, осуществляющие программу дошкольного образования с охватом 2080 воспитанников. Охват детей с 3 лет дошкольным образованием составляет 100%.

Всего по улусу работников МБДОУ – 766, из них педагогов – 309. Кадровый состав педагогов: имеют высшее образование – 233 (75,4%), среднее специальное – 76 (24,6 %), высшую квалификационную категорию – 87% (28,16%), I категорию – 75 (23,62%), СЗД – 96 (31,07%). Имеют награды: знак «Отличник системы образования РС(Я)» – 108 работников, «Почетный работник общего образования РФ» – 23 работника, «Почетный работник воспитания и обучения РФ» – 6 работников, «Заслуженный работник образования РС(Я)» – 6 работников, знак «За вклад в развитие дошкольного образования РС(Я)» – 63 работника, «Надежда Якутии» – 16, грамота Министерства образования и науки РФ – 49 работников.

Для повышения доступности и качества образования в последние годы уделяется большое внимание строительству детских садов и укреплению материально-технической базы МБДОУ. Благодаря поддержке Правительства РС(Я) и администрации МО «Чурапчинский улус (район)» за последние 5 лет построено 10 новых современных зданий детских садов.

Чурапчинский улус придерживается инициативной инновационной линии в дошкольном образовании. На сегодня имеются инновационные площадки: улусная инновационная площадка – 10 МБДОУ, республиканская инновационная площадка – 8 МБДОУ, федеральная инновационная площадка – 1, а также участвуют в федеральных (республиканских)

сетевых проектах – 5 МБДОУ. МБДОУ «Центр развития ребенка – детский сад «Улыбка» с. Чурапча (заведующий-Иванова Е.С.) вошел в сеть ассоциированных школ ЮНЕСКО.

В Чурапчинском улусе с 2015 года по проекту «Музыка для всех» проводится преемственная работа детского сада и школы, так что задатки и способности, выявленные в раннем возрасте, находят свое продолжение в школьном возрасте. Наши воспитанники активно участвуют на различных районных, республиканских, Всероссийских конкурсах, таких как, «Чугдаарар чуорааннар», «Полярная звезда», «Бриллиантовые нотки», и становятся дипломантами, лауреатами и обладателями Гран-при. Музыкальные руководители также активно участвуют в различных конкурсах по проекту «Музыка для всех» (например, в республиканских конкурсах «Чарующие звуки Якутии», «Музыкальная семья» и т.д.).

В республике с 2015 года реализуется проект «Одаренный ребенок», раскрывающий задатки и способности детей. Данный проект охватил 107 дошкольных учреждений и 14 школ республики. Из нашего улуса вошли в перечень МБДОУ «ЦРП-детский сад «Улыбка» с. Чурапча (зав. Иванова Е.С.) и «ЦРП-детский сад «Чуораанчык» с. Маралайы (зав. Афанасьева А.И.). В 2019 году данный проект «Одаренный ребенок» вошел в число победителей лучших дошкольных практик России.

В 2016 году «Институт развития образования и повышения квалификации им. С.Н. Донского-II» для реализации мероприятий в рамках федерального проекта «Поддержка семей, имеющих детей» национального проекта «Образование» создан региональный сетевой Центр по оказанию психолого-педагогической, методической и консультативной помощи родителям, имеющим детей. Базовыми учреждениями РСЦ являются 8 ДОО РС (Я), в их числе из нашего улуса МБДОУ «ЦРП-детский сад «Березка» с. Чурапча (зав. Егорова Е.И.). Они оказывают помощь в форме очных, дистанционных консультаций, совместных занятий с родителями и их детьми с целью обучения способам взаимодействия с ребенком.

С 2018 года МБДОУ «ЦРП-детский сад «Березка» и МБДОУ «ЦРП-детский сад «Чуораанчык» с. Чурапча включены в республиканскую сеть служб ранней помощи. В МБДОУ «ЦРП-детский сад

«Березка» с. Чурапча создали ОО «Ресурсный центр поддержки и развития детей-инвалидов и детей с ОВЗ в Чурапчинском улусе».

Наиболее значимым достижением последних лет становится охват детей раннего возраста группами раннего развития. Во вновь построенных зданиях детских садов открыты места для детей раннего возраста.

в МБДОУ «ЦРП-детский сад «Улыбка» с. Чурапча – 45 мест, в МБДОУ «ЦРП – детский сад «Мичил» с. Чурапча – 98 мест, в Тепейском детском саду – 15 мест. Тем самым, социальный запрос родителей (законных представителей), имеющих детей раннего возраста в с. Чурапча удовлетворен.

Современные технологии развиваются с огромной скоростью. Растет новое цифровое поколение, возникли новые цифровые технологии, изменились образовательные технологии – началась цифровизация образования. Она обусловлена тем, что происходит сближение цифровых и образовательных технологий. С 2013 года робототехника и конструирование начали активно внедряться в образовательный процесс дошкольных учреждений. Во многих дошкольных образовательных учреждениях сегодня организованы специальные кабинеты робототехники и конструирования, или развивающие среды (эйгэ). На данном этапе открыты: медицентр в МБДОУ «ЦРП-детский сад «Улыбка» с. Чурапча, экокавантум в МБДОУ «ЦРП – детский сад «Чуораанчык» с. Маралайы, техноцентр в МБДОУ «ЦРП-детский сад «Чуораанчык» с. Чурапча, создан «IT-парк» в МБДОУ «ЦРП-детский сад «Мичил» с. Чурапча, техническая среда в МБДОУ «ЦРП-детский сад «Кустук» с. Тепей-Диринг.

Уважаемые ветераны, руководители педагогические работники детских садов Чурапчинского улуса, поздравляем вас со 100-летием дошкольного образования Республики Саха (Якутия)! Благодарим Вас за самоотверженный труд во благо процветания подрастающего поколения! Желаем неиссякаемой энергии, крепкого здоровья, творческих успехов!

Маргарита Прокопьевна ОКОНЕШНИКОВА, главный специалист отдела общего образования и методического обеспечения МКУО, почетный работник общего образования РФ.

Билинни көлүөнэ иитээччилэргэ сүбэм

Норуот иитэр үгэстэрин, культууратын оҕо саадын иитэр үлэтигэр киллэрэргэ утумнаахтык үлэһэбит уонна үлэли сылдьар, элбэхтик алтыспыт, биир тыһынанан сылдьыбыт олус кэрэ дьоммун, кинилэри кытта алтыспыт сылларбын күндүтүк санаыбын.

Билинни кэм иитээччигэ оҕо уйулбатын өйдүүр, сахалыы сиздээх-майгылаах, таптыыр дьарыктаах, онно оҕолору уһууар кыахтаах, бэйэтин сайыннаар.

Кини иитээччилэр айымньылаах үлэлэрин үөрэтэн, инники үлэтин толкуйдаан, былааннаан бырайыактары оңоругар манньы сүбэлэһэн этэ. Бырайыактары оңоруга үлэ сыалыттан сүрүн өйдөбүлэ тутуһуллар. Ол курдук, оҕону киһи быһыытынан сыаналаан, ис туругун өйдөөн, оҕо сиздээх, кыратыттан бэйэтин билэ, билинэ улаатарыгар, төрөөбүт дойдутун, норуотун таптыырга уһууу, сайыннарыы буолуон сөп. Бу үлэ ис хоһооно оҕо сайдыытыгар сөп түбэһэр гына дириҥтэн иһэр кэскиллээх.

Үлэ бырайыагын олоххо киллэриигэ иитээччи ылбыт билиитин чинэтэн, кэнэтэн бэйэтин сайыннарыгар:

- норуот оҕону иитэр баай үгэстэрин, олох тутулун олоҕо, олоҕо, педагогикатыгар ыйыллар ытык өйдөбүллэри дириҥэтэн, кэнэтэн көрүү, онно олобуран үлэ ис хоһоонугар сананы көрдөөһүн.

- оҕо сахалыы толкуйун, анааран көрүүтүн, болбойон истэр, долобойго тутар, өйдүүр добурун сайыннарыыга, уйулҕа үөрэбэр олобуран, оҕо дьарыгын байыты;

- дьиз кэргэнгэ, оҕо саадыгар, түөлбөҕө, оскуолаҕа оҕо сайдар эйгэтин тэрийиигэ ситимнээх үлэни ыттар аналлаах. СӨ Үөрэххэ уонна наукаҕа министриэтибэтэ бигэргэпит "Оҕо, ыңчат сайдар эйгэтин тэрийи эркээйтэ (Эркээйи эргирэ)" бырагыраамаҕа тирэниэххэ сөп. (1995 с. тахсыбыт "Эркээйи" бырагыраама саҥардыллыта).

Ситиһэргэ: Билинни оҕо сайдыыта титимнээхтик барар, аныгы технологиялары туһанан сахалыы тыһынаах, оҕону толкуйдатар, үөрэтэр аныгы оонньуу, киинэ, оңорон сайдар эйгэни байытыаха сөп.

Сыралар үлэлээх иитээччи идэтин талан ылбыт кэлиһгэлэрбэр кэскиллээх санааларыт туолан истиннэр, иитэр үлэбит дуоһуйууну аҕаллы.

Диана Гаврильевна ЕФИМОВА, СӨ үөрэбириитин үтүөлээх үлэһитэ, РФ норуот үөрэбириитин туйгуна, СӨ методиһа.

A black and white portrait of an elderly woman with short, dark, wavy hair and glasses. She is wearing a dark jacket over a light-colored top. The background is a mottled, light-colored pattern.

– иитзэччи үлэтин биир

– Баһылыгынан үлэлиир кэмнэрбэр уһууаан ыһтар, тэрийэр иитэр-үөрэтэр үлэтин куруутун айуур этим. Матырыйаалынай-техническэй баазанн улусарыыга сыал-сорук туруорунан, оһуолаба дириээн иннинээҕи саастаах оһолору иитэр-үөрэтэр отдел салайааччытын, улууска биллэр педагог Мария Ивановна Чичигинованы кытта сүбэлэһэн, улууспутугар биир бастааһынан, 2000 с. өрөспүүбүлүкэ «Үтүө дьыала» хамсааһын ириллэриллибитигэр, нэһилиэккэр уһууаан дьэитин туттарбытым. Уһууааннар оһо сайдарыгар бастаахы олугу уулар, төрөппүттэргэ наһаа көмөлөөх тэрилтэ дьэн сыаналыһбын. Салайар кэмнэр сыл түмүгүнэн «Бастын үлэ тэрилтэтэ», «Бастын иитээчи», «Бастын тэрилтэ салайааччыта» анал баатары олохтообутум, билигин даһаны ол үлэм салбанар. Ханньык баһарар

Сынхнаарыны бэлэмнээтилэр Мария АРТЕМЬЕВА, Анна ЗАХАРОВА.

— ҮӨРЭХ-ИТИИ —

САЙДЫ КЭРДИИС КЭМНЭРЭ

20-тэ хонуктаах үлэжиллэрэ. Ылары турдагына, ыйы ыйынан дьылларигэр барбат этилэр. Үлэһиттэрэ олус ыарахан этэ. Группала 25 оёону түүнүн биир ньээнкэ керере, дьааһыла группатыгар түүнү иитэччи хонсоро. Аны ол быытыгар колхуостарга, сопхуостарга ыанньыксты солбуйа тахсаллара. Солбудаһын сопхуостар ыһыллыахтарыгар диэри барбыта.

1960, 1962, 1965 сс. Чакырга, Хайахсыаха, Мырылаба 50 мизстэлэх типовой дьыссааттар тутуллубуттара. Дьыссааттар тутуулар тыа хаһаайыстыбатын линиятынан тутуллубуттара. Барыта 14 дьыссаат тутуллубута. 1991 с. В.П. Чичигинаров дириэктэрдээх "Мындабаай" сопхуос 90 мизстэлэх таас дьыссааты тутан үлэбэ киллэрбитэ. 1969 с. УКСа линиятынан оройуон киинигэр биир эрэ, 50 мизстэлэх билэнни «Кэксил» дьыссаат тутуллубута. Оройуон иһинээби дьыссааттар бары сөп түбэһиннэрэн оноһуллубут дьыбэ үлэбээбиттэрэ. 1983 с. оройуон салаатта туруорсан.

«Сельхозтехника» тэрилтэ (управляющий А.А. Шадрин, Е.А. Борисов) 50 мизстэлэх таас дьыссааты тутан, бастагы ведомственной тутуу үлэбэ кирибитэ. 1987 с. «Агропромстрой» бэйэтин хонтуоратыгар эбим физкултуура саалатын, кууһунаы тутан «Туллукчаан» дьыссаат аһыллыбыта. 1986 с. А.П. Листиков дириэктэрдээх Промкомбинат 50 мизстэлэх типовой дьыссааты тутан «Кыталык» аһыллыбыта.

90-с сылларга матырыйаалынай бааза мөлгөөн, дьыссааттар дьыллэрэ эргэрэн сабыллар турука кирибиттэрэ. Дьыссааттары хайдах хаалларар туһунан болпуроос кууһэ турбута. Биридигээн нэһилиэк баһылыктарын кытта кэлсэтэн, биир да дьыссааты саптарбакка, үлэһиттэр да үлэбээх хаалбыттар улахан ситиһин этэ. Сана тутуулар баралларыгар сэлбидиссайдэр сүүрэн-көтөн, үгүс үлэни, прораб үлэтин ыһыттылар. Хаһаайыстыбанын ньыманан 8, «Үтүө дьыала» хамсааһынынан 8 дьыссаат тутуллубута. Эбии 9 куорпус хаһаайыстыбанын ньыманан тутуллубуттара.

Иитэр-үөрэтэр үлэбэ ордук улахан болпонтон ууруохтун баарабын. 1963 сылтан үөрэх отделыгар оҕуола иннинээби үөрэхтээһин иниспиктэрин штата көрүлүн, Елена Дмитриевна Макарова, сэлбидиссайдэр үлэһит Варвара Николаевна Дьячкова, Екатерина Николаевна Федорова, Фекла Николаевна Кириллина үлэбээбиттэрэ.

1962 с. диэри дьыссаат үлэбэ 1944 с. устаабынан, 1953 с. тахсыбыт «Руководство для воспитателя детского сада» олобуран ыһыллыбыта. 1958 с. олобур оҕуола бэлэмнээһин дьыссааттарга бэррилбитэ. 1962 с. нуучча олобурга аналлаах «Бырагыраама воспитания в детском саду с методическими рекомендациями» тахсан, саха олобурон тылбаастаан үөрэттиг иитэччилэрэ ыарахаттары үөскэппитэ. Олобу ииттигэ чуластан, тулааһан турар эйгэттэн ырааха кириин принцип тутуллубат, оло бэйэтин төрөөбүт дойдутун айыллыатын, омулун уратытын билбэккэ тахсара олобур охсуулаах этэ. 1965 с. «Кэнчээри» сахалы хрестоматия, «Чыыл-чапп» хоһоон хомуурунньуга тахсыбыта.

Анал уураахтарга олобуран, 1964 с. педагогтар иитэччи статутун ыһыттылар, старшай иитэччи методист диэн ааттаммыта. 1969 с. дьааһыла-саад диэн тэрилтэ сана көрүнэ үөскээбитэ.

1970 с. иниспиктэринэн Фекла Николаевна Кириллина, Диана Гаврильевна Ефимова үлэбээбиттэрэ. Олобур оҕуола бэлэмнээһингэ болпонтон ууруллубута, нуучча тылын үөрэттиг саха олобурга аналлаах Савиновтар, Г.А. Савенкова, методическай босубуйаларыгар олобуран, үлэ былааннаахтык барбыта. Биһиги оройуонмутугар 1975 с. улахан бөлөххө нуучча тылын үөрэтин сабаламмыт буоллабына, өрөспүүбүлүкэбэ 1980 с. сабаланаан, Үөрэх министириспиктэтин «Об обучении детей старшей группы русскому языку» бирикээһэ тахсыбыта. Оло тылын сайынаарыыга А.Ф. Охлопкова Букубаарыгар олобуран үгүс үлэ ыһыллыбыта. Дорбонну истэ үөрэтиг СӨ үтүөлээх учуутала Яков Гаврильевич Павлов улахан көмөнү онорбута. Төрөппүтү иитэр үлэбэ тардаары, кэмпиризмсийлэр, папка-передвижкилар у.д. а. кирибиттэрэ. Методическай үлэбэ инники хардыһыан иитэччилэр педагогическай аабыларга кыттылар буолбута. 1975 с. — 11 дакылааттан алтата, 1976 с. — 17 дакылааттан абыһа өрөспүүбүлүкэбэ

барбытара.

1979 с. Чурапчыга аан бастаан оло сайдар эйгэтэ, атыннык эттэххэ, зонирование диэн бастаһынан кирибитэ. 1981 с. Наталья Степановна Саввинова-Слепцова «Организация и проведение работы с детьми в зонировании групп» үлэбэ өрөспүүбүлүкэбэ биһирээн, Саха АССР Үөрэх министириспиктэтин грамотатынан наараадалааммыта.

Бу сылларга өрөспүүбүлүкэтээби, оройуоннаагы профсоюзтар нөһүө социалистическай куоталаһылар дьонун үлэбэ көбүлээбиттэрэ. «Лучшая по профессии» өрөспүүбүлүкэтээби куоталаһы кыайылааба Д.Г. Ефимова 1980 с. урдээн Үөрэх министириспиктэтигэр методичеһын, кэлин иниспиктэринэн үлэбээбитэ. Сана, уларыйыы кириитигэр сүбэлээн-амаһаан, инновационнай үлэбэтин салайан элбэх көмөнү онорбутугар улахан махталлаахпыт.

1980 с. Иркутскайдаагы педагогическай үнүстүүтү бүтэрэн, иниспиктэринэн аһаммыт. Бу сылларга олобур оҕуола бэлэмнээһин бастагы соругунан турбута. Үөрэх министириспиктэтин, педучилищени кытта сибээс олохтоһон, каадыры кытта үлэ былааннаахтык барбыта. Оло доруобуйатын, олобур харыстааһынына үлэбэр торумнааммытара. Оройуон Сэлбидисполкомугар дьыссаат тутуутугар, кууһунаы оло олобур куорлуттан таһаары, олохтон ууан сылытыга көтөрүү, ведомственной дьыссааттары туттары курдук үлэ былааннааммыта. Олобур сөптөөх аһылыгынан хааччыы РОНО сэлбидигэр көрүлүн, повардарга сэмизээр-практикумнар, олобур сөптөөх аһылык быысталаһалара тэриллбиттэрэ. Болтоноттон Нина Викторовна Местникова калорийноһу таһаарыга, менонну онорууга үлэтин уолута тарбаммыта.

Оло доруобуйатын харыстаан, хамсанар эрчимин тутуһарын ситиһэн, устуорт саалааһахтарга физкултуура салайааччытын штатын көрбүлүт. Никитинер уолуттарыгар олобуран, уугулар хостору физкултуура саалата онотторбулут. Оло этин-хаанын эрчийэр дьаһаллар ыһыллан оло ыалдьан көтүлүүтэ 27,28-тан 9,1 түспүтэ.

Хонуктаах группалары кунуоһуга көтөрүү биир улахан үлэһит, ситиһимээн буолбута. Оройуон Сэлбидис бэрэссэдээтэ А.А. Шадрин өйөбүлүнэн олоххо кирибитэ. Бу үлэ оло доруобуйатыгар, олобур улахан суолтааммыта. Төрөппүт олобур иннигэр эппитиннэһэ үрдээһинэ мантан сабаламмыта.

Оҕуоланы кытта үлэбэ сана сүүрэн кириэн, аһын сүһүөх кылаас учууталлара оло эт-хаан, психологическай сайдыытын кэтээн көрөр дневниктэммиттэрэ. Маны К.Д. Сухомлинскай үлэтин уолуттан ыһыллыт. 1982 с. нуучча тылыгар сана тахсыбыт А.П. Величук, Е.А. Баханова "Русский язык в старших группах национальных детских садов РСФСР" бырагыраамаларынан үлэ сабаламмыта. Н.С. Слепцова оройуоннаагы сэмизээр ыһыллыта, дьыссааттарынан сылдьан сүбэ-ама бирибитэ. Бу ыарахан бырагыраамаһы чураһылар маннайынан олоххо киллэрэригэр Екатерина Иннокентьевна Егорова элбэх сэмизээр ыһыллыта. ЯРИУ-тан тахсан көрөн, бэрэбиркэлээн баран өрөспүүбүлүкэтээби кууруну ыһагар быһаарыттар. Кууруска 32 оройуонтан 86 киһи кэлэн үөрэнэн барбыта.

1986 сылтан методист штата сана көрүлүбүтэ. 1988 с. Чурапчы оройуонун дьыссааттарын үлэбэ өрөспүүбүлүкэ сокуоталаһытыгар бастаан, Кыһыл Знамянан наараадалааммыт. 1988, 1989 сс. кырыы учаастактарга дьыссааттар аһыллыбытара, кэлин оҕуола-саадка кубулуйбуттара.

Билэргит курдук, 1990 с. олохлут таһыны уларыйан, атын тутулга кирибипит. Дьыссаат, оҕуола, баһыһа буддьүөттэн үбүлэнэр буолан тыһынаах хаалыт курдук этибит. 1991 с. Саха өрөспүүбүлүкэтигэр сахалы өйдөөх-санаалаах Е.П. Жирков омулгу тилиннэр сыалтан кэнсэлсийэ суруйан, дьон өйүн-санаатын үһүгүннэһэн олобу саналы көрөргө, омул бэйэтин уратытын учуоттаан сайдыы барыахтааһын ыйбыта.

1992 с. үөрэх отдела 7 отделлаах үөрэх салаатта буолбута. Биһиги туста отдел буолан 2 методистаммыт. 1991 с. Д.Г. Ефимова, Л.П. Легникова, М.П. Захарова, Р.В. Саввинова ааттардаах «Концепция по дошкольному воспитанию» олобуран барбыта.

Үлэһиттэр өйдөрүн-санааларын үһүгүннэһэн, саха олобур сахалы иттихтээхтигин өйдөөн, норуот педагогикатын бирииспиктэригэр олобуран үлэ сабаламмыта. Дьыссаат оҕуола

бастагы үктэлинэн босубута. Оройуонна инновационнай үлэ сабаламмыта. Бу үлэни дириг билгилээх, миндыр өйдөөх, ханьык баһаар тизмани бөлүһүктээн ырытар, сүбэлэр Николай Максимович Сибиряков салайан, Чурапчы оройуонун инновационнай үлэтин инники күөһүгэ таһаарыта. Саха олобур үөрэтэр, иитэр аналлаах методическай босубуйалар сурлупбуттара. Дьыссааттар бэйэлэригэр сөп түбэһэр тизмэлэринэн экспериментальнай быһааһахалар баар буолбуттара. Экспериментальнай үлэни науканы кытта сибээстээри, педагогическай үнүстүүтү, Идэ таһымын үрдэтэр үнүстүүтү кытта үлэбээспит.

1996 сыллаахтан 13 дьыссааха англискай тылы үөрэтин кирибитэ. 1997 сылтан олобур оҕуолаба аһаар буолан кирибиттэрэ. Саха олобур сайдыытын, омулут уратытын учуоттаан олобу сайыннаар технологияларга иитэччилэрбитин үөрэттэрэн үлэбэ киллэрбипит.

Москвада Арасыйыа үөрэтиритин политикатын олоххо киллэрэр «Зерика» экспертир сэлбидис иннигэр баран 7 дьыссаат 36 иитэччигэ көмүскээн, үөрэнэн, сайдан кэлбиттэрэ.

Сэлбидиссайд Т.Н. Ефремова, методист Е.Н. Николаева салайыларынан Хатылытаагы «Ньургунун» дьыссаата бастаһынан улуус, өрөспүүбүлүкэ экспериментальнай быһааһахатын статутун ыһыта. «Зерика» экспертир сэлбидис чилиэнэ Мария Аромиштан бырайыактарбын кэлэн көрөн, билсэн баран «Вести образования», «Дошкольное образование» диэн сурунаалларга, хаһааттарга таһааран үлэбэит уолута Арасыйыага тарбаммыта.

Чурапчы нэһилигин «Кэксил» (сэб. А.А. Григорьева, методист А.А. Шарина, Г.Н. Дьячкова), «Улыбка» (сэб. Е.С. Иванова, методист П.В. Гладкина), «Мичиг» (сэб. М.Н. Яковлева, методист М.Д. Вирдылина), «Нурорааньык» (сэб. А.А. Захарова методист О.Г. Окочешникова), «Кыталык» (сэб. В.П. Пудова, методист М.Е. Кириллина), Сылан «Сулусчаан» (сэб. Е.П. Сивцева, методист Т.А. Макарова), Одылуун «Күнчээн» (сэб. А.М. Дьячкова, методист Т.В. Старостина) бастагы федеральнай таһымнаах экспериментальнай быһааһака буолары ситиспиттэрэ.

Алабар «Алгыс» (сэб. Н.М. Ефремова, методист М.Н. Попова, Мындабаайы «Ымы» (сэб. А.И. Прокопьева, методист Е.И. Михайлова), «Туллукчаан» (сэб. В.Н. Иустина, методист М.Е. Дьячкова), «Кыталык» (сэб. В.П. Пудова, методист М.Е. Кириллина), Хайахсыт «Күнчээн» (сэб. М.Н. Илларионова, методист Е.К. Петрова), Болтоно «Кэнчээри» (сэб. Т.И. Ефремова методист Н.С. Саввинова) өрөспүүбүлүкэтээби таһымнаах экспериментальнай быһааһака буолбуттара. Бу дьыссаат үлэһиттерин улахан ситиһимэ этэ.

90-с сылларга «Сыл иитэччигэ» өрөспүүбүлүкэтээби куонкурсу кыайылаахтарынан Лена Герасимовна Винокурова, Антонина Семеновна Капрынова, Наталья Кэнчэричэ Прокопьева буолбуттара.

Саха олобурга, киһилэр сайдыыларыгар аналлаах 40-ча босубуйа бэчээттэнэн тахсыбыта. Т.А. Макарова «Педагогические условия развития творческой активности детей дошкольного возраста» (2009), «Авторская технология «Модель открытого образовательного пространства. Детско-взрослые сообщества» тизмэбэ кандидатскайын көмүскээбитэ. СГУ Педунустуугар преподавателлээбитэ, билигин физкултуура үнүстүүтүгэр кафедра сэлбидиссайдэ.

Сайдылаах үлэ кэллэ, дьон өйө-санаата уларыйда, эдэр ыччат олобу көрүүтэ букатын атын. Онон салайааччылар маньык баһыһан сайдылаах кэмнэ эппиттэр билиилээх-көрүүлээх, сатабыллаах босубуоһаахыт, аһыгы көпүөнэ педагогтар, төрөппүттэр, итиллээх-чилэр өйдөрүгэр-санааларыгар үтүөнэн кириэр тына үлэни-хамнаһы тэрийэхтээхит диэн саныыбын уонна онук албыһыб. Биригэ үлэбээбит кэллээхтэр бар Екатерина Иннокентьевна, Галина Николаевна, Антонина Семеновна, Маргарита Прокопьевна, дьыссааттарын салайааччыларыгар, бары педагогическай үлэһиттэрбэр улахан махталбын тиздэбин. Үөрэх салаататын сэлбидиссайдэригэр, начаалынньыктарыгар миһигин өйдөөн, бэйэм өйбүнэн-санаабынан үлэһиттэр көнүл биэрэн үлэбээбиттэригэр эмиз барба махталбын этэбин. Барыһыгар үтүө доруобуйаны, дьолу-соргуну баарабын!

Мария Ивановна ЧИЧИГИНАРОВА, СӨ үөрэтиритин үтүөлээх үлэһитэ, Чурапчы улуунун Бочуоттаах олохтооһо.

Саха сиригэр оҕуола иннинээби үөрэхтээһин тэриллбитэ 100 сылынан эбэрдэлээн туран, Чурапчы оройуонугар оҕуола иннинээби үөрэхтээһин сайдыытын кэрдиис кэмнэрин кылгастык ахтан аһарым.

1925 сыллаахха «Автономная Якутия» хаһаакка Максим Аммосов «На очереди — дошкольное воспитание» ыстатыйата тахсан, оҕуолаба кириэн иннинээби саастаах олобур иити оҕуола, уолсай үөрэхтээһин систимээтэ буоларынан, улахан болпонтон ууруллан, үп көрүлүөхтээбэ, олобу хаһыы бастагы былаана ыһыллыбыта. 1927–1928 сс. Совнарком «О развитии общественного дошкольного воспитания в ЯАССР» уураахтара тахсан, Саха сиригэр былааннаах үлэ сабаламмыта. 1936 с. Саха сириг үөрэбин комиссариатын дьаһалынан А.П. Березина Чурапчы оройуонугар дьыссааттары тэрийтэрэ ыһааллар. Оройуон дьаһалтата, колхуостар салааталара дьыбэ уот олобуран аһаастыһылар, дьыссааттары астарбаттар. А.П. Березина нэһиликтэри кэрийэ сылдьан куурустары ыһан, 1938 с. 4 колхуоска оло быһааһахаларын аһар. 1941 с. 159 олобу хаһан үлэбээбит. 1947 с. Доруобуйа харыстабылын иһинэн сайынны дьаһаллар аһыллаллар.

«Бастагы дьыссааттары аһыы ийэлэри дьыбэ-уот үлэһиттэн босхолоон ыанньыксты, колхуос үлэтигэр таһаарыы политика этэ», — диэн К.К. Пермяков суруйбута.

Аба дойдун сэримтин, сут-кураан, көһөрүлүү содулугар экономическай балаһыаньа биһиги оройуонмутугар мөлгөбүтүн, Чурапчыга дьыссаат Саха сиригэр саамай хойутаан, 1956 с. аһыллыбыта. Маннайгы дьыссааты оройуонна соботох анал үөрэхтээх Акулина Петровна Платонова астаран баран, анал үөрэхтээһин быһыһынан иитэччинэн үлэбээбитэ. Сэлбидиссайдэ Дария Гаврильевна Кириллина, поварынан Зоя Ефимовна Прокопьева үлэбээбиттэрэ.

1958 с. уугу-субуу дьыссааттар аһыллан барбытара. Анал үөрэхтээх соботох этэ. Өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн каадыр тийбэт буолан, Үөрэх министириспиктэбэ дьыссааттарга учууталлары үлэбээбит туһунан бирикээһи таһаарыта. Биһиги оройуонмутугар пенсияба тахсыбыт учууталлар, эр дьон сэлбидиссайдэ, дьахталлар иитэччинэн кэлбиттэрэ: Гаврил Дмитриевич Протодаконов, Григорий Федорович Спиридонов, Никита Гаврильевич Скрыбин у.д.а.

Оройуон салааттата 1963 с. Чурапчы орто оҕуолатыгар производственной үөрэхтээһин кириэрэнэн, дьыссаат иитэччилэригэр, тырахтарыстарга, болуотунньуктарга сакаас онорор. Икки сыл устата икки ыһуус — отучча кыыс үөрэнэн тахсыбыппыт. Ленинградтаагы Герцен аатынан педагогическай үнүстүүтү бүтэрбит үөрэх отделыгар иниспиктэринэн үлэһит сылдьар Екатерина Николаевна Кириллина, эмиз ити үнүстүүтү бүтэрбит Роза Павловна Федорова биһилини үөрэппиттэрэ.

Олохлут сайдан истэбин айы үрдүк үөрэхтээх каадыры бэлэмнээһин соруга турбута. 1970 с. — 2, 1980 с. — 5, 1990 с. — 25, 2000 с. — 42, 2010 с. — 158, 2020 с. — 233 үрдүк үөрэхтээх киһи баар буолбута.

Оҕуолаба кириэн иннинээби саастаах олобур тэрилтэлэрэ бары сөп түбэһиннэрэн, оноһуллубут эргэ дьыллэргэ аһыллыбыттар. Олобунан оттуллар, баһаарынай, санитарнай ирдэбиллэргэ ханан да эппиттээбэт этилэр. Танас-сап, мизбэл, ас көрүнэ аһыаба. 22 дьыссааттан

